

Gittin Sources 6

רי"ף (על עין יעקב) גיטין פרק ד - השולח דף לו עמוד ב

אות ט

(ט) הנעלבים וכו'. כבר נתבאר זה במס' שבת פרק רבי עקיבא ועוד יש לומר ולתת טעם למה שאמר עליהם הוא אומר כצאת השמש בגבורתו איך שייכי עניינים אלו בשירת מפלת סיסרא ועוד היכן נרמז כאן הנעלבים ואינם עולבים ואגב אורחן נבאר קשר אלו דברים שנכתבו כאן נעלבים שומעין חרפתם עושים מאהבה ושמחים ביסורין. ונלע"ד שכולם הם מדות הצריכות להיות בנעלבים שאינם עולבים שיודעים דבר מגונה באותם שעולבים אותם ועכ"ז הם נעלבים מחביריהם ואינם עולבים לעולביהם במה שיש בהם ולזה צריך להיות בהם מדה אחרת ששומעים חרפתם ואינם משיבים אפילו דברים טובים בתחנונים להשיב להם רכות למה תרדפוני ותדכאוני במלים לפי שאע"פ שאין בתשובתם זאת דברי עלבון מ"מ צריך להמנע לגמרי מלהשיב אפילו דברים טובים שמא מדבר אל דבר לא יוכל להתאפק ויהיה עולב אותם בדברי בזיון ולהשיג מעלה זו אתה צריך לקנות שני דברים הא' שמעשיך יהיו לש"ש ועובד אלהים מאהבת המקום כי בזה תתנחם מעלבון חברך כי תאמר בלבך מה יתן ומה יוסיף לשון רמיה של העולב המבזה לחבירו בהיותו תמים עם ה' ועושה מאהבה ועוד שנית החי יתן אל לבו שאותו העלבון שבזהו חבירו הרי הוא לו יסורין למרק חטאיו וכיון שהם יסורין של כפרה יהיה שמח ביסורין ועל בני האדם האלו הנעלבים הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו לפי שיקשה בכתוב הזה שקילל לכל אויבי ה' שיאבדו כמו שנאבד סיסרא מה שייך לומר שם ואוהביו כצאת השמש אמנם להיות שהיה ברק נעלב בשירה זו שהיתה דבורה עיקר וברק טפל לה דכתיב ותשר דבורה וברק וכן אמרה דבורה חדלו פרזון בישראל גו' הרי שתלתה הגדולה בעצמה ולא החשיבו לברק להזכירו ונמצא ברק שהיה נעלב מדבורה לכך בחיתום השירה אמרה ואוהביו על ברק העלוב שהיה אוהב את ה' ועושה מאהבה שהנה שכרו אתו להיות מאיר כשמש שהוא עליו בכל יום שיורים בו חצים בשעת יציאתו ואח"כ מאיר לעולם בגבורתו כן אוהבי ה' הנעלבים ומדוכאים יאירו כשמש בגבורתו:

ספר החינוך פרשת בהר מצוה שלח

שלא להונות אחד מישראל בדברים

(א) שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפירוש אמרו זכרונם לברכה [ב"מ נ"ח ע"ב] כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, היו חלאים באין עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב [ד', ו'], הלא יראתך כסלתך וגו'. ראה חמרים מבקשים תבואה, לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו, ולא יאמר לתגר בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. ועל זה נאמר [ויקרא כ"ה, י"ז] ולא תונו איש את עמיתו.

שורש מצוה זו ידוע, כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם וקשה המחלוקת, כמה קללות וכמה תקלות תלויות בו.

מדיני המצוה, כמה אזהרות וכמה זירוזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא להכאיב הבריות בשום דבר ולא לביישם, והפליגו בדבר עד שאמרו [שם] שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים.

וראו להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות. והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממון, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [שם] גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר [שם, שם] ויראת מאלהיך וגו'. ולא יהיה באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב. וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועיקר הענין בפרק רביעי ממציעא.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדי. זולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר, ואפילו בבני ובנותיו ובני ביתו של אדם, והמיקל בהם שלא לצערן בענינים אלה, ימצא חיים ברכה וכבוד. ועובר על זה והכאיב את חבירו בדברים, באותן שפירשו חכמים זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחולה ובכיוצא בהן. עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה.

ואולם לפי הדומה, אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חבירו בדברים הרעים שלא יענהו השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החירופין, ובאמת לא תצוה התורה

להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו, אבל תצוה אותנו שנתרחק מן המדה הזאת, ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם, ובכן ינצל אדם מכל זה, כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, זולתי השוטים הגמורים, ואין לתת לב על השוטים.

ואם אולי יכריחנו מחרף מבני אדם להשיב על דבריו, ראוי לחכם ששייב לו דרך סלסול ונעימות ולא יעס הרבה, כי כעס בחיק כסילים ינוח, וינצל עצמו אל השומעים מחירופיו וישליך המשא על המחרף, זהו דרך הטובים שבבני אדם. ויש לנו ללמוד דבר זה, שמותר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחותרת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך, בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו.

ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדי, ועליהם אמרו זכרונם לברכה [שבת פ"ח ע"ב] הנעלבין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינם משיבין, עליהם הכתוב אומר [שופטים ה', ל"א] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

ספר מצוות קטן מצוה כב

שלא להתגאות דכתיב (דברים ח') פן תאכל ושבעת ורם לבבך ושכחת. פן קאי אורם לבבך. שאלו לחכם מהו הגאווה. אמר להם שטות שאין בעלה מכיר בה, וגם נקרא תועבה שנאמר, תועבת ה' כל גבה לב, וגם כתיב, גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אמר הקדוש ברוך הוא לי נאה הגאווה להיות גאה דכתיב, ה' מלך גאות לבש. וזה רוצה לגזול מלבושי כביכול אין אנו יכולין לדור במדור אחד. אך את דכא ושפל רוח אשכון. וכתיב (קהלת א') והארץ לעולם עומדת, פי' השפלים כמו ארץ. וגם הנגעים באים על גסי הרוח. דכתיב וידבר על העצים ועל האבנים מן הארץ אשר בלבנון עד האזוב אשר יוצא בקיר. ויש במדרש, (פסיקתא זוטרת' פר' מצורע י"ט). מפני מה מצורע מטהר בעץ ארז ואזוב לפי שהגביה כארז בא לו הנגע. מאי תקנתיה, ישפיל עצמו כאזוב. וגם אמרו חכמים (סנהדרין י"ד) הוי קבלה^ה וקיים שהרי בית אפל אין פותחין בו חלונות לראו' נגעו^ה. וגם כתיב (איוב כ"ד) וכראש שבלת ימלו. משל למעמר שדהו גבוהות הוא קוצר תחלה. וגם אמרו חכמי' תמיהני מי שעבר במעבר השתן והזרע והדם איך יתגאה. וגם אמרו חכמים (נדרים נ"ה ערובין נ"ד) אפילו איש מלא תורה והגיס דעתו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר, ומבמות הגיא. ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע. שנא', ונשקפה על פני הישימון. ואם חזר בו הקדוש ברוך הוא מגביהו שנאמר (ישעיה מ') כל גיא ינשא. ואמרו רבותינו (סוטה דף ה') כל מי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו הקריב כל הקרבנות שבעולם שנאמר (תלים נ"א) זבחי אלהים רוח נשברה וגומר. ואמרו (יומא דף כ"ג גיטין ל"ו שבת פה) הנעלבים ואינם עולבים, שומעין חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה') ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ופי' רבותינו בגבורתו שיהיה לעתיד לבא וזהו ש"מ פגעים ממה שהוא עתה ומעשה ברבי שמעון שהיה רוכב על החמור וכו' כדאיתא במסכת תענית (דף כ').

פתח עינים מסכת יומא דף כג עמוד א

והתניא הנעלבים ואינם עולבים וכו' אפשר לפרש לפי פשוטו במ"ש חכמי המוסר דהענוה ניכרת כשחדל לנקום גם כשיש לו יכולת וז"ש הנעלבים ואינם עולבים מכלל דיש בידם יכולת ואפ"ה אינם עולבים. שומעים חרפתם ואינם משיבים אפי' לומר שאינו אמת מה שמחרפין אותם. עושים מאהבה אפשר לפרש במה ששמעתי שת"ח שציערוהו אמר שהוא מוחל מטעם שבזהר הקדוש אמרו דכל החטאות עושים צער לשכינה ח"ו ואם הוא אינו מוחל יש צער לה ח"ו ולכך מוחל כדי שימחה חטא חבירו אשר חטא לו ולא יהיה צער לשכינה ח"ו ודפ"ח ח"ו ז"ש עושים מאהבה שאוהבים לשכינה שלא יהיה לה צער ח"ו בחטא זה וזהו במילי דידיהו. ושמחין ביסורין על שעולבים אותם במילי דשמיא. ומהא פריך למ"ש כל ת"ח שאינו נוקם וכו' ומשני דנקיט בלביה לחלוקת נעלבים במילי דשמיא ודוק;

ריבמ"ץ מסכת שביעית פרק י משנה ח

המחזיר חוב בשביעית. פי' בסוף שביעי', דהיינו ח', פ"א המחזיר חוב שכבר עבר עליו שביעית, והאי בשביעי' בזמן שהשביעי' נוהגת, ומני ר' היא, דאמ' וכו' עד שמוט בב' שמיטות הכת' מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שנוהגת שמיטת קרקע נוהגת שמיטת כספים, ובזמן שאינה נוהגת שמיטת קרקע אינה נוהגת שמיטת כספים לגובר'.

ר"ש מסכת שביעית פרק י משנה ח

המחזיר חוב בשביעית. ביום אחרון של שביעית א"נ בשמינית דשעה אחרונה של שביעית משמטת דכתי' (דברים טו) מקץ שבע שנים ואמר לו המלוה משמט אני אם אמר לו הלוא אעפ"כ אני רוצה לפרוע יקבל ואמר בהשולח דתלי ליה עד דאמר הכי בירושלמי (שם) דאומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל:

רא"ש מסכת שביעית פרק י משנה ח

ואם אמר לו הלוא אעפ"כ אני רוצה ליתנם לך מותר לקבל ממנו, ובפ' השולח קאמר דתלי ליה עד דאמר הכי. ירושלמי
יאמר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל שנאמר וזה דבר כלומר דיבור בעלמא ומדכתיב זה דריש שאין
צריך אלא דבור אחד כדמוכח בתוספתא במכות גבי רוצח דקתני לא יאמר את הדבר וישנה שנאמר וזה דבר הרוצח אין
לך אלא דיבור ראשון:

משנה מסכת שביעית פרק י משנה ט

[*] המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו הלוא מן הגר שנתגירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח
חכמים נוחה ממנו כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו:

פסקי רי"ד מסכת גיטין דף לז עמוד ב

תנן התם המחזיר חוב לחברו בשביעית צריך שיאמר לו משמיט אני, ואם אמ' לו אף על פי כן (וקיבל)¹⁴² יקבל ממנו שנ'¹⁴³
וזה דבר השמטה. פי' בדיבור בעלמ' שאמ' משמיט אני קיים המצוה ואחרי כן מותר לגבות חובו. אמ' רבא¹⁴⁴ ותלי
ליה עד דאמ' הכי. פי' כיון שקיים המצוה ואמ' משמיט אני רשאי¹⁴⁵ לכופו עד שיחזור ויתנם לו, ודוקא אם הביאם לו
מתחלה ואמ' לו משמיט אני, אבל אם לא הביאם לו כלל אינו יכול לכופו שיביאם לו שהרי לא קיים שום מצוה. איתיביה
אביי כשהוא נותן לו לא יאמר לו מחובי¹⁴⁶ אני נותנם לך, אלא יאמ' שלי הם ובמתנה אני נותן לך, אמ' ליה ותאליה עד
דאמ' ליה הכי. אבא בר מרת¹⁴⁷ הוה מסיק ביה רבה¹⁴⁸ זוזי איתינהו ניהליה בשביעית, אמ' ליה משמיט אני, שקלינהו
ואזל, אתא אביי אשכחיה דהוה עציב, אמ' ליה אמאי עציב מר, אמ' ליה הכי הוה מעשה¹⁴⁹, אמ' ליה אמטיית ליה זוזי
למר, אמ' ליה אין¹⁵⁰, ומאי¹⁵¹ אמ' לך, אמ' ליה משמיט אני, אמ' ליה ולא אמרת ליה¹⁵² אעפ"כ, אמ' ליה לא, אמ' ליה אי
אמרת ליה אעפ"כ הוה שקלינהו מינך השתא נמי¹⁵³ אמטיינהו ניהליה ואימא ליה אעפ"כ, אמטיינהו¹⁵⁴ ניהליה ואמ' ליה
אעפ"כ וקבלינהו¹⁵⁵ מיניה, אמ' לא הוה דעתא בהאי¹⁵⁶ מרבנן מעיקרא.

חדושי הרמב"ן מסכת גיטין דף לז עמוד ב

ותלי ליה. פי' רב נתן בעל הערוך ז"ל תולה עיניו בו כאלו רוצה לקבל כדי שיתבייש הלה ויאמר לו אעפ"כ, והיינו דאקשי
אביי דהא בעי למימר שלי הן ובמתנה אני נותן לך אלמא בעי השמטה גמורה ואח"כ יטלם בתורת מתנה, ובירושלמי
בשלהי מס' שביעית א"ר הונא אומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל.

חדושי הרשב"א מסכת גיטין דף לז עמוד ב

אמר רבא ותלי ליה. פירשו בתוס' בשם הרב ר' ברוך תולה עיניו וידיו פשוטות לקבל עד דא"ל הכי וכן מצא בירושלמי,
ורש"י ז"ל לא פי' כן.

רא"ש מסכת גיטין פרק ד סימן יט

יט [דף לז ע"ב] תנן התם (שביעית פ"י מ"ח) המחזיר חוב בשביעית⁽⁷⁾ כלומר אחר שביעית צריך שיאמר לו משמט אני
ואם אמר לו אף על פי כן יקבל הימנו משום שנאמר וזה דבר השמטה פירוש כיון דאמר לו הדבור יצא ידי חובת שמטה
אמר רבה ותלי ליה עד דאמר הכי פרש"י יתלהו על העץ אם גברה ידו עד שיאמר אף על פי כן ולא נהירא דאם כן בטלת
תורת שמטה ונראה לפרש ותלי ליה כלומר יהא עיניו תלויות יושב ומצפה עד שיאמר כך וכן מפרש בירושלמי (ה"ז) גבי
הא דתניא וצריך לומר משמט אני אמר רב הונא אמר רב אומר לו [בשפה רפה] והימין פשוטה לקבל⁽⁷⁾ איתיביה אביי
כשהוא נותן לו לא יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא שלי הן ובמתנה אני נותן לך אמר ליה ותלי ליה עד דאמר הכי:

בית הבחירה למאירי מסכת גיטין דף לז עמוד ב

מעתיקה אין צריך לומר שהמחזיר חובו בשביעית יקבלנו שהרי אף לתבעו רשאי ואפי' בכ"ט באלול יכול לתבוע ולנגוש או
לכתוב פרוזבל וזה שאמרו כאן המחזיר חוב לחברו בשביעית פירושו לאחר שעברה שביעית וכבר אמרו במשניות
שביעית על המחזיר שרוח חכמים נוחה הימנו אלא שאמרו עכשו על המלוה שצריך שיאמר לו משמט אני ואם אומר לו
הלה אעפ"כ יקבל ואם לא אמר אעפ"כ רשאי הלה לעכבו בדברים עמו ולהעמידו כתליה שלא לילך עם המעות אלא
שיסבבנו בדברים היאך הלוא לו מעותיו לאהבתו אלא שמצד המצוה הוא משמט ושמצות ההשמטה על המלוה אלא
שהלוא יכול לפרוע אם ירצה אלא שהוא מודיעו שאינו יכול לתבעו עד שיאמר הלה אף על פי שאינך רשאי לתבוע רוצה
אני לפרוע ולא בחוב אני נותן לך אלא כעין מתנה וכל שאמר כן יקבל מיד וזהו ענין ותלי ליה וגדולי הרבנים מפרשים
שאם לא אמר אעפ"כ המלוה כופהו בכך ומלשון תלה ליה לפי ואין הדברים נראין ויש מפרשים שאומר לו משמט אני
ותולה עיניו בכיס עד שירגיש הלה שמעותיו הוא רוצה עד שיתבייש הלה ויאמר לו אעפ"כ וכן שיאמר לא בחובי אני נותן

וכו' וזהו שאמרו בתלמוד המערב משמט אני בשפה יפה והימין פשוטה לקבל ומ"מ אם הלך לו הלה כשאמר לו משמט אני רשאי הוא להודיע צערו לאחרים ורשאים אחרים לילך ללוה מאליהם שלא בשליחות המלוה לומר לו לא יפה עשית שהיה לך לומר אעפ"כ ולא עוד אלא שאם מתיראים שהלוה יהא מושך ידו מלחזור אצל המלוה מחשש שמא יגרום חטאו ויקבל מותר לבא עמו בתחבולות ובמתק דברים כלומר היאך לא אמרת לו אעפ"כ להפיס דעתו וכי סבור אתה שאף כשתאמר כן יקבלנו וכיוצא בדברים אלו ואם חזר להביא לו מעותיו ולומר לו ואעפ"כ יקבל וכן כל כיוצא באלו:

ר"ן (על הרי"ף) מסכת גיטין דף יט עמוד ב

וגרסי' תו [דף לז ב] המחזיר חוב לחברו בשביעית צריך לומר משמט אני. כלומר בזמן שהשביעית נוהגת ועברה עליו שביעית ואח"כ החזירו ולא שהחזירו בשביעית עצמה דא"כ לא היה צריך למימר ליה משמט אני דקי"ל [ערכין דף כח ב] שביעית משמטת בסופה: ואם אמר ליה אעפ"כ יקבל הימנו. כלומר אם אמר ליה אעפ"כ אני רוצה ליתנם לך:

השגות הראב"ד על הרי"ף מסכת גיטין דף יט עמוד ב

אמר רבה ותלי ליה. ראיתי מי שפי' שתופס המלוה את הלוה בבגדו עד שיאמר לו אעפ"כ. ואין הדעת מקבלו גם אין לו פנים לזה הפי' ואני כך נ"ל כשיאמר לו אעפ"כ לא יצניעם מיד אלא תולה אותם לפניו שיחזירם במצות שמיטה

משנה מסכת שביעית פרק י משנה ט

המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו הלוה מן הגר שנתגירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו:

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה כט

החזיר לו חובו ולא אמר לו כן, מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתם לך, ואם לא אמר לא יקבל ממנו אלא יטול מעותיו וילך לו.

מרדכי מסכת גיטין פרק השולח רמז שפ

[רמז שפ] שאל רבינו חזקיה לרבינו אביגדור הכהן לבי נוקפי ונסתפקתי על מעשה באחד שהיה נושה בחבירו מכבר ז' שנים ועתה תובעו והוא משיב כי כבר [*השמטה] השמיטתו ואמת שר"י פוסק שהשמטה נוהגת בזמן הזה אך בשנה השמטה לא בא אליו ולא אמר ליה משמט אני [*עד שעברה השמיטה מ"י] ושמא כיון שעברה השמטה ולא אמר משמט אני תו לא מחויב להשמיט עד שמטה אחרת ולפי הענין נראה דשביעית הפקעתא דמלכא הוא אף על גב דלא אמר משמט אני וזו השיב לענין השמטת כספים קבלתי שהשביעית משמטת מאיליה אף על פי שלא אמר משמט אני. אלא מצוה הוא דרמיא עליה [באמירה] דכתיב וזה דבר השמטה ומ"מ אם בא להחזיר במוצאי שביעית כלשון המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני כו' אבל אם לא בא להחזיר במוצאי שביעית כלשון המחזיר חוב בשביעית א"צ כלום דשמוט ועומד הוא דומיא דקתני התם בסיפא רוצח שגלה לערי מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר רוצח אני משמע דלא רמי עליה לומר כן אא"כ רצו לכבדו כדי למונעם הכי נמי לא רמי עליה אא"כ בא להחזיר אבל הדיבור אינו מעכב השמטה זכר לדבר נולד לו בכור בעדרו מצוה להקדישו אף על פי שכבר קדוש מאליו משעת לידה.

שו"ת מהרשד"ם חלק חושן משפט סימן סא

שטר של יתומים העשוי בכל חזוקי סופר איך פלו' מודה שהוא חייב לפלוני ופ' יתמי פ' סך כו' עד וכך אמרו פלוני החייב ופ' הער' פרעון הנ"ל אתם ח"מ שטר זה חוב עלינו כתבו בשוקא וחתמו בברא אפי' עד ק' עד יצא מתחת ידכם עשוי כתיקון עם כל תקוניו והלכותיו המועילים כו' ושאל השואל אם בא מיד החייב והער' ליפטר בטענת שמיטה או לא והשבתי בקוצר כי עם היות אמת שדעתי היה וכן פסקתי שמועיל טענת שמיטה בזמן הזה לפטור ללוה מחובו ואפי' במקום שיש שבועה מ"מ בשטר כזה של יתומים אין טענת שמיטה מועיל ועוד אחר שנדפסו תשובות מורי הרב כמהר"ר לוי נ' חביב ז"ל חוזרני בי כי מדבריו נראה כי נתפשט המנהג שלא יועיל טענת שמיט' בין שיהיה כדן ובין שיהיה שלא כדן יעוין בדבריו וכנר' שהגיעו דברי באנדרינופלה והנה החכם השלם כה"ר ש"ט עטיאש נר"ו כתב פסק על זה קודם ראות דברי ואחר שראה אותם רצה להשיב על דברי והנה חזרתי לו תשובה ומתוך דברי יובן מה היתה כונתו והוא יצ"ו למד ימים רבים ושנים בישיבתי ואלה דברי אליו החכם השלם כאח לי נר"ו פסקק הגיע אלי וראיתי דברך והנה באתי להשיבך על ראשון ראשון להפיק רצונך כתבתי וז"ל בודאי שמעכ"ת לא ראה תשוב' הרשב"א ז"ל דאפילו במקו' שנהגו לכתוב בשטר' אם בשטר אחד לא נכתב לא אמרינן הוה ליה כמו שנכתב על אמונתי שאיני זוכר מפס' זה ולולי שכתב' ממוהר"ר לוי נ' חביב לא הייתי מאמין שאני כתבתי פסק על זה וידעתי כי השכחה מצויה בי מאד ואיפשר שהאמת

כדברך שלא ראיתי תשובה זו מכל מקום אני על משמרתי אעמוד ואפי' שניח שדברי הרשב"א שייכים בשטר כזה הרי הרא"ש כתב וז"ל ואומר אני כיון שפשט המנהג שלא להשמיט והכל יודעים זה הוה ליה כאלו התנה המלוה ע"מ שלא תשמטנו שביעית הרי בבירור דס"ל להרא"ש שאפי' לא התנה בפירוש הוה ליה כאלו התנה א"כ לדעת הרא"ש שפיר קאמינא ועל זה הבאתי דברי מורי ז"ל שמעיד שנהגו בימיו שלא לטעון טענת שמיטה וכ"ש השתא בזמננו זה במקום חומרות כנז' בשטר זה הרי אם לא יפרע הלזה והערב הם עבריינים גמורים כ"ש שאפי' הרשב"א ז"ל יודה וטעמא דע"כ לא מפליג הרשב"א בין האי תנאה לתנאים אחרים אלא בזמנו ובמקומו שאפשר היו נוהגין להשמיט אבל בזמן הזה ובמקומינו שפיר הוה הדין תנאה כשאר תנאי דעלמא שאע"פ שלא נכתב ה"ל כאלו נכתב וזה הוה האמת אך מ"מ בלאו הכי היינו יכולים לומר שאפי' שהרשב"א ס"ל הכי מ"מ שאר הפוסקים ז"ל לא הודו לו שהרי הם לא חלקו ואם איתא דהכי ס"ל הוה להו לפרושי חדוש כזה דמאי שנא האי תנאה משאר תנאים ומהשתא חולקים עליו וטעם לזה כתבו מה"ר אליהו מזרחי זצ"ל שכאשר אנו רואים א' מן הפוסקים מביא דין משונו' לא הביאוהו הפוסקים מסתמא לא ס"ל הכי ובר מדין ובר מדין אני אומ' שבשטר כזה יודה הרשב"א ז"ל שאע"פ שלא נכתב הוה ליה כאלו נכתב וטעם לזה שהרי כתוב בלשון השטר וכתבו וחתמו אפי' עד ק"פ עם כל תקונו והלכותיו המועילים ומאי כל תקונו והלכותיו המועיל אלא כל לשון שיצטרך שלא יפסד שעבוד חוב זה משום צד לא מטעם שמיטה ולא מטעם אחר וכיון שנהגו במקומו לכתוב ושלא ישמט להכי נכתב בשטר זה לשון זה להודיע שאם חסר שום דבר לזכות היתומים הנהוג לכתוב בשאר שטרות שיחשב כאן כאלו נכתב וכבר כתבו התוס' שיש לדקדק בלשון הכתוב בשטר יותר מלשון המשנה וצריך אני להודיע שאין סתירה לדברי אלה מתשובה הביאה הב"י מהריטב"א ואחרת מרב האי גאון כיון דכתיב ביה ואחריות שטרא דנא קבלית עלי כחומר כל שטרות דנהיגי בישראל קיים לכל כללי ענייני דתחות ענייני אבל תנאי כגון נאמנו' דהלוא' וביטו' מודעי לא מחשבינן ליה עד דמפרשן הרי נאמנו' בשטר אם לא נכ' לא מחשבי' ליה כאלו נכ' א"כ יאמר האומ' דכשתנאי /דכ"ש תנאי/ דלא ישמט שאינו כ"כ פשו' כמו נאמנו' ומודעה הא והא איתא והתם לא חשבינן ליה כאלו נכ' והכא חשבינן ליה כאלו נכתב כיון שנתן רשות לכתוב עד מאה פעמים כל תקנות המועילים הא ודאי בנדון כזה כ"ע מודו שכל לשון שיחסר שלא נכתב שיכולים אנו לכתבו שהרי כתבו התוס' תמורה פרק אלו קדשים דבור לא מבעיא דיש לדקדק בלשון הכתוב בשטר שלא יהיה מיותר יותר מבלשון המשנה עוד כתבת וז"ל וגם על טענת יתומים אינם צריכים פרזבול כתבתי שם שזהו מחלוקת רש"י והרמב"ן על פי' המימרא ושם כתבת בפסק ויאמר המוחזק ק"ל כפ' כרש"י ז"ל תחלה ראיתי להודיעך כי ענין זה מרגלא בפום מור' הוראה שבזמן הזה לומר היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא שיכול המחזיק לומר קים לי כפ' ואפי' יחיד כנגד רבים אומרים כן וגם כי האמת הוא כשיש מחלוקת והדבר שקול או קרוב הדין דין אמת לאמתו דהיכא דאיכא פלוגתא דרבוותא הוי ספק דינא וקי"ל המוציא מחברו עליו הראיה וכיון דא"א להביא דמאן איכא בהאי דרא יוכל להכריע אי נמי ממונא היכא דקאי תיקום אך אמנם נתפשט שאפילו לא יהי' הדבר שקול אלא שיש רוב מצד א' אפ"ה אמרי' /אמרי' / שיוכל המוחזק לומר קים לי כפי' /כפ' / וכמעט לא נתפשט זה אלא מכי נתפשטו תשובות מהרי"ק ז"ל ויש סמך גם לזה מדשמואל דאמ' אין הולכין בממון אחר הרוב והלכ' כשמואל בדיני ומ"מ כתב מהרי"ק דלאו בכל דוכתא אמרינן הכי ולא בכל מחלוקת שאם יהי' יחיד כנגד כל העולם דעת היחיד בטל כמו שתראה בתשובותיו ואין צורך להאריך כאן כי נמצאים הם ת"ל אצל כל אדם אך ראיתי להביא כאן לשון מהרי"ק שכתב בתשובה צ"ב ז"ל והשבתי דאע"ג שכתב רבינו אשר דמעולם לא זכה איש בפניו בטענת פרזבול מ"מ כמה פוסקים ראשונים ואחרוני' פסקו דנאמן כו' ותימא כיון שהרא"ש כתב שלא זכה כו' והיינו כדי שלא להוציא ממון היאך כתב מ"מ כו' להוציא וכי לא ראה הוא שיכול המוחזק לו' ק"ל כהרא"ש ורבים שעמו אלא דשאני נדון זה דשמיטה דהוי דרבנן ואיכא נמי מ"ד דאפי' דרבנן לא הוי א"כ משום האי טעמא אית לן למיזל בתר רוב הפוסקים דסברי דמהני טענת פרזבול כיון דעיקר ענין השמיט' רעוע א"כ אנו נוכל לומר שאפי' את"ל דלדעת רש"י לא אמרו היתומים אין צריכים פרזבול אלא בחוב שהניח להם אביהם אבל בחוב שלהם צריכים פרזבול ואם לאו שביעית משמט מ"מ הוא יחיד בסברא זו מאחר דכל הפוסקים כתבו דין דרב יודה אמר שמואל יתומים אין צריכים פרזבול סתם ולא פי' חוב אביהם משמע בפירוש שבשום חוב אין צריכים פרזבול הרמב"ם פ' ט' מהל' שמיטה כת' ואם הודה שלא כת' פרזבול אכל חובו והיתומי' א"צ פרזבול משמע שהחוב שהם עשו מיירי דומיא דהודה כו' סמ"ג מצות ל"ת ס"י /לא צויין באיזה ס"י / כתב ג"כ סתם דאין היתומי' צריכים פרזבול הטור שהוא אחרון כו' ז"ל יתומ' שיש להם מלוה ביד אחרים אין צריכים פרזבול משמע ודאי כל מלוה בין מלוה שעשו הם ובין מלוה שהניח להם אביהם דאי לאו הכי הל"ל יתומי' שהניח להם אביהם מלוה ביד אחרים וכו' וכ"ש דהוה בתרא טובא והיה לו לחלק אלא ודאי לא שנא וא"כ פשיטא דאית לן למפסק הלכתא ככל הני אפילו שהיינו יודעים ודאי שרש"י היה חולק אמנם חלילה לומר כן שאין בין רש"י והרמב"ם לענין הדין הפרש כלל אלא זה וזה שוים שיתומים אין צריכים פרזבול בין מלוה שהניח להם אביהם ובין מלוה שעשו הם אי בעית אימא סברא ואי בעית אימא ראי' ברור' מדברי רש"י בעצמו אי בעית אימא סבר' דכיון דקי"ל דכל ב"ד וב"ד אביהם של יתומים וצריכים להפך בזכותם והני יתומי' קטני' ודאי לאו דינא גמירי דצריכים פרזבול (ואיך) יעלה על הדעת שילקו בשביל שהלוו הם ולא יתקנו להם ב"ד ובשביל שאביהם עשה החוב לימא ב"ד אביהם של יתומים אלא ודאי הכי והכי דינא שוה שאין שום חוב של יתומים צריך פרזבול וראיה מדברי רש"י עצמו שכ' בפ' שו' שנגח ד' וה' יתומי' אינם צריכים פרזבול ובלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלהם דאנן ידיהו

דיתמי אכן ורמי עלן להפוכי בזכותייהו הלכך שטרות שלהם כמסורים לבית דין דמו ע"כ הרי למי שרוצה להודות על האמת יודה שרש"י בחוב שלהם מיירי שהרי כת' לחוב שלהם ולא כתב שהניח להם אביהם גם לא כ' שטרות שהניח להם אביהם עו' דזיל בתר טעמא משום דרמי עלן להפוכי בזכותייהו א"כ מהאי טעמא פשיטא דבין חוב שעשה אביהם ובין חוב שעשו הם הכל א' (והם ועניי' הכל א') והא לך לשון הנמקי ז"ל וב"ד ביתומי' קטנ' דלא בני דע' נינהו וכל דינייהו אבי דינא רמו אבל גדולי' כאנשי עלמא נינהו וכן עניי' שהם בני דעת וכיון דיכולים למיכתב פרזבול אי לא כתבו אינהו דאפסידו אנפשייהו ע"כ וביתו' קטני' פשיטא דלא שייך למימר אינהו דאפסידו אנפשייהו דסת' קטני' לא ידעי למיכתב פרזבול הרי נתברר כל מ"ש מכל וכל ומעתה צריך לברר במאי פליגי רש"י והרמב"ן כפי מה שנראה מדברי הר"ן ואני אומר דכן הן פי' של דבריהם דרש"י ז"ל סבר דבחווב שהניח אביהם צריך טעמא משום דב"ד אביהם של יתומים ולא נפיק מקרא דכל בעל משה והרמב"ם ז"ל סבר דלזה לא צריך האי טעמא משום דממעט מקרא דכל בעל משה וכן קצת מדברי הר"ן שכתב דאי ממה שירשו מאביהם אינו צריך דמשמע דלא פליג עליה דרש"י אלא אי צריך האי טעמא אבל לגבי דינא דלא צריך פרזבול לא פליגי דרש"י מודה להרמב"ם והרמב"ן מודה לרש"י ונראה בעיני שנסמכת על דברי מהרר"י קארו נר"ו שכתב ולי נראה ודחה רש"י ההיא דספרי וכו' אלמא דאיכא גוונא דבעו יתומים לכתוב פרזבול ואלו לדברי הרמב"ן ליכא גוונא כו' עד ובעל התרומה בשער מ"ה פירש ההיא דרבי חוצפית ביתומים ואין להם קרקע לאפטרו' וכו' עד אבל הם שהלוו לאח' אינה צריכין פרזבול כדאיתא בהשולח ומדבריו למדת שדעת רש"י ז"ל שיתומים שהלוו צריכים פרזבול ואני אומר שכבודו במקומו מונח כי לע"ד אפילו לדעת רש"י הדבר ברור שיתומים אפי' שהלוו הם אינ' צריכים פרזבול דהיינו קטנים דצריכים אפטרו' ולא דינא גמירי ועל ב"ד רמו לאפוכי בזכותייהו כנ"ל כך נראה לי ברור אמת כי לפי דרכי זה יקשה לכאורה לשון הרשב"א שכתב בחידושו בגיטין פ' השולח וז"ל וכתב הרמב"ן נר' דנראין הדברים שאם טען ע"מ שלא אשמטנו בשביעית הלויית נאמן מגו דאי בעי אמר פרזבול היה לי ואבד וכו' עד ונראין הדברים אלא דקשה אמאי איצטרך אמר רב יודה אמר שמואל למימר יתומים אין צריכים פרזבול ר"ג ובית דינו אביהם של יתומים דבלאו האי טעמא אין צריכים פרזבול דהא טענינן להו מאי דמצי אבוהון למטען במידי דשכיח ומצוי והלכך טענינן להו ודילמא היה לו לאביהם פרזבול או על מנת כך הלוה שלא ישמטנו בשביעית אלא דאיכא למימר דמהני היכא דאיכא סהדי דהוו תמן בשעת הלוואה ומסהדי דלא אתני מידי וכן נמי לא זזה ידם מתוך ידו עד שמת ולא מסר דבריו ולא כתב פרזבול ואפי' הכי לא צריכי פרזבו' וטען דר"ג וב"ד אביהם של יתומים ומיירי ביתומים גדולים דלית להו האי טעמא טענינן להו דלמא פרזבול היה לאביהם או שמא תנאי כנ"ל עכ"ל והשתא ק' מאי ק' ליה להרשב"א ז"ל דלדעת הרמב"ן דסבירא ליה דאם טען וכו' אמאי איצטרך טעמא דר"ג וב"ד אביהם של יתומים דלמא דאיצטרך האי טעמא במלוה שהלוו היתומים בעצמם דצריכים פרזבול אלא דנראה דסבר הוא ז"ל דמלוה שהלוו היתומים בעצמם אין צריכים פרזבול וע"כ הוקש' לו ז"ל דלדעת הרמב"ן לא היה צריך האי טעמא ועל זה אני אומר מכח מה שאמרתי לעיל נראין הדברים שב"ד אביהם של יתומי' בין במלוה שעשו הם ובין במלוה שהניח להם אביהם ומאי דק"ל אם כן מאי ק' ליה להרשב"א לימא דאיצטרך טעמא דב"ד אביהם של יתומים משום מלוה שעשו הם בעצמם י"ל דבודאי האי ק' א"ל לאקשוויי להרשב"א בלאו הכי שהרי כתב הרא"ה בשם הרמב"ן דהאי טעמא דר"ג וב"ד וכו' הוי לדבריהם משום מלוה שעשו היתומים דמה שהניח להם אביהם מלוה ממיעוט דכל בעל משה נפקא וא"כ ק' ודאי שאין קוש' כלל למאי איצטרך טעמא דר"ג כו' ומ"מ אני אומר שאפשר שלא ראה דברי הרמב"ן שכתב הרא"ה משמו או אי נמי שהק' לפי סברתו שהוא מסכים לדעתו שאם טען כו' ולא סבר כהרמב"ן בהאי דכל בעל משה דאמרי' בספרי אלא כפרש"י ויסבור שגם הרמב"ן ז"ל יסבור דההיא דסברי לאו הלכה א"ת מ"מ לימא דאיצטרך טעמא למלוה שהלוו הם י"ל דאין הכי נמי אלא שנר' לו דוחק לומר שבא רב יודא לו' טעם בדבר דלא שכיח דקטנים מלוים ולכך איצטרך ליה למימר דהאי טעמא מהני למלוה שהניח להם אביהם וכ"ש דמהני למלו' שהלוו הם אלא דלא בא ר"י להכי מעיקרא לדבר דלא שכיח מ"מ נראה דכ"ע דבמלוה שהלוו היתומים אין צריכין פרזבול דאין לנו לחדש מחלוקת לגבי דינא שלא מצינו וכיון דהרמב"ן ס"ל בפ"י דבמלוה שהם עשו איצטרך טעמא דרבן גמליאל וכ"ד כו' וכן הרא"ה תלמידו וכן בעל התרומה וכן נר' דברי הטור בפירוש לא לישתמיט מר דלימא דיתומים דאין צריכין פרזבול היינו במלוה שהניח להם אביהם אבל במלוה שהלוו הם עצמם כ"ש שאינו עולה בדעת דצריכים פרזבול ושמא אפי' טעמא דב"ד אביהם של יתומי' לא איצטרך ליתומים קטנים שהלוו שהרי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וקר' דשמוט כל בעל משה בבני מצוה קא מיירי גדולים ולא קטנים ומשום הכי נמי אמרו אין פוסקי' צדקה על יתומים משום דלאו בני מיעבד מצוה נינהו ולכך הוצרך הרשב"א כדלעיל ומ"ש אי לא מיסתפינא הוה אמינ' דאפי' לדברי הרמב"ן הא דקאמר בשביל מה שהלוו הם הוא דוקא כשהלוו בפני ב"ד דאל"כ איך הלוו כשהם קטנים גם אתה חולת חולי הרוצים להפך בזכות בני עירו או בני קהלו כי מה קו' היא זאת איך הלוו כשהם קט' והרי משנ' שלימ' שנינו בגיטין פ' הנזיקין הפעוטות מקחן וממכרן ממכר במטלטלין ומי שלוקח ומוכר למה לא ילוה אלא שכל זה הוא תקנ' דרבנן ומשום הכי סבר הרשב"א שהלואות קטן אין צריך טעמא דב"ד אביהם של יתומים כדי שלא ישמט בז' דבלאו הכי אין שביעית משמט מטעמא דפי' ואפילו בזמן רב יודה ושמואל דשמיטה דרבנן מ"מ לענין יתומים ליכא למימר כי היכי דתקון רבנן שמקחן מקח וממכרן מוכר ומתנתן מתנ' גם בהלואותן ינהוג דין שמיטה מדרבנן סבר הרשב"א דליכא למימר הכי משום דלא תקון רבנן אלא מאי דהוי דאורייתא בזמן ראשון גם השתא הוי מדבריהם

אלא שהרמב"ן ובעל התרומות סברי מכח בריית' דספרי דאינו צריך האי טעמא דב"ד אביהם של יתומים אלא בקטנים שהלוו כי למה שהניח להם אביהם משום כל בעל משה נפק' וא"כ פשיטא שאם הלוו הם אין צריכין פרזבול לכ"ע מטעם דפי' עוד פלפלת ואמרת ואם איתא דב"ד אביה' של יתומים אפי' הלוה שלא בפניהם כו' אלא מאי אית לך למימר דלאו בשביל ב"ד אביהם של יתומים נאמר דהדבר שנעשה שלא בפניהם הוי כמו שנעש' בפניה' א"כ גם לענין פרזבול נאמר כן ויאמר המוחזק בזה קי"ל כהרמב"ן וכרש"י וצריך שיהיה בפני ב"ד ע"כ כל דבריך אלה תמוהים כי במה שכתבת כי אין ב"ד אביהם של יתומים אלא במה שנעשה בפניהם אם כן איך ב"ד אביהם של יתומים במלוה שהניח להם אביהם ועוד שאתה מביא מרש"י להרמב"ן שדברי רש"י דחה אותם הרשב"א ושאר כל הפוס' ועוד תימא על עצמך דפוק חזי מה דנהיגי כ"ע כי אין האפטרופוסים הולכים לעשו' מעשה היתומים לב"ד וכשהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר כ"ש דמעיקרא דדינא שאמרת איך הלוו כשהם קטנים הם דברים בלתי הבנה כמו שכתבתי וכ"ש דעד י"ג שנה נקראים קטנים וא"כ פשיטא שאז אין להפליא איך הלוו גם איני יודע אם נראה שלא היה מעשה זה בפני ב"ד ואעפ"י שלא היה ב"ד כמו ב"ד של ר"ג אין לך אלא השופט אשר יהיה כו' הכל כפי המקום וכפי הזמן עוד כתבת ומה שכתב מוכ"ת ממוהר"ר לוי נ' חביב כבר כתבתי כו' עד אמנם זהו כשאין מעורר שיטעון אבל כשיש מעורר לא יש מנהג בשום מקום לבטל דין תורה ולגבות אפי' כשאינו כתוב בשטר ע"מ שלא תשמטנו בשביעית /האמ' /החמ' שדברי' אלו לא היה ראוי להשיב אליהן אך מ"מ להיות דבר זה ראשון לשהגיע אלי מדבריך לא ראיתי למנוע עצמי מלהשיב עליהם כי מ"ש מוהר"ר לוי פשיט' ופשיט' דהוי במקום שיש עוררין וכל תשו' הרא"ש מראים כן דבמקום עוררין מיירי ולשון מורי הנז' כך הוא כבר נהגו במקומות מושבתינו לגבות שטר חוב שעבר' עליו שביעית הן שהוא מנהג בדין וכראוי מצד יפוי השטר הן מצד שהוא מנהג בטעות כאשר כתב הרא"ש בתשובה ואני כבר כתבתי דברי הרא"ש שכתב כיון שפשט המנהג שלא להשמיט והכל יודעים זה הו"ל כאלו התנה כו' וכיון דהוי כאלו התנה מה לי אין עוררים ומה לי יש עוררים ומ"ש מהרשב"א לא דמי כלל דמה שכתב באותה תשובה שלא נהגו בדורות הראשונים לחוש לשמיטה יש לחוש שמא מערים אילו שב"ד היו מגבין אלא אנשי העיר מעצמם אלו עם אלו לא היו נוהגים שמיטה אלא הלוה היה פורע והמלוה היה מקבל מבלי שיאמר משמט אני אבל במקום הרא"ש בית דין מגבי' ואם היה איסור בדבר חליל' להם להגבות ומה לי שהיו עוררי' ומ"ל שלא היו עוררין וקל ודאי בזה ולהיות אין לי פנאי לא יכולתי להאריך כאשר עם לבבי מהענין הב' איני יודע דבר גדול ולא קטון ואיני זוכר ששאלני אדם על כך ואם תכתוב הענין לפרטות אפשר אשיב מה שיוורני מן השמים כי כעת איני יודע מה להשיב ועל מה אשיב ואתה שלום עוד על הענין הנז' חזר וכתב ותשובתי אליו היה הראיה שכתבת שאין מנהג קבוע לפי שבכל השטרות כותבין ע"מ שלא ישמטנו בשביעי' ואם יש מנה' קבוע למה צרי' לכתוב תנאי זה שתנאי זה מועיל אפי' במקום שנוהגים לישמט עכ"ד ואני נפלאתי משכלך להביא ראיה זו א' שכמ' סופרי דשטרי נוהגין לכתוב ואף על גב דלא צריכי ועו' שכותבין כן כדי שיהיו יכולין לגבות אפילו בד"ת ולא יהיה שום ערעור ופקפוק בדבר דומה לזה ממש כתב הרמב"ם ז"ל פר' י"ו מהלכות אישות וז"ל תקנו גאונים בכל הישיבות שתהיה האשה גובה כתובתה אחרי מות בעלה מן המטלטלים כו' עד כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו שמעם שיכתבו בכתובה בין מקרקע ובין מטלטלי כו' עד ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה לא כתקנת האחרונים כו' ודי בזה ולא היה צרי' בזה להאריך. ועל מ"ש כי אינך מבין דברי מהר"ר לוי נ' חביב ז"ל מה אני יכול לעשות אם אינך רוצה להבין וכתבת ראיה מדברי מהר"ר לוי נ' לב נר"ו דבריך כמשוה תבן אל הבר עוד כתבת על מה שכתבתי שבשט' זה יודה הרש"בא שצריך אתה להבין לפי שהרא"ש ז"ל כ' כו' גם בזה מן התימה שמ"ש הרא"ש שאינו יודע שיש לשון שיועיל שמיטה לשון זה אינו כתוב בדברי הרא"ש אלא לשון זה ואמרו לי כי הרבה יפויי לשונות רגילין לכתוב בשטרות שהם מורין שלא תהא שביעי' משמט ודקדקתי בשטרותיהם ולא מצאתי תנאי ויפוי לשון שיו' על דרך זה כו' בשטרותי' לא מצא עד שהביאו לפניו שטר כתוב שיוכל המלוה כו' וכתב לסוף שאין לבו מסכים יפה ע"כ אם שלא שום מועיל לא היה צריך לדקדק ועוד שכבר מצא לשון אלא שלא הסכים יפה מ"מ כבר הסכים בו קודם אמנם לשון זה דנ"ד יפה מאד שהרי הוא כמפורש שהרי הוא נותן רשות לכתוב כו' ואם טעה ולא כתב אנו וכתו' כראוי שיועי' מה שלא היה בשטרו' שהראו להרא"ש ומ"ש גם בזה צריך כו' דטובא שכיח על ידי האפטרופוס למה תרצה שלא אומר שאין כונתך אל האמת כי הכתוב שאמר שמוט כל בעל כו' בסתם מלוה מיירי שאדם מלוה לחבירו וזה אינו מצוי שיהיה אפטרופוס מלוה מעות היתומי' חנם ואם הוא הקפת סחורה לית בה דין שמיטה ועוד שהרשב"א ז"ל לא התיר להלוו' מעות היתומים בשום צד כי אם קרוב לשכר ורחוק להפסד וכגון שהתנו שיהיו כל המעות מיוחדים ושיקבלו היתומים מן הריוח הנמצא שם ממש אבל לא שיוציאם מלוה לצרכו ושיפרע לאחר מכאן כלום כי זה רבית גמורה ועתה ראה אם הלואה כזו שכיח טובא ואף על גב דעלמא נהוג על פנים אחרים דסמכי על הרא"ש דמתיר כל אבק רבית גם יש נמשכים לדעתו מ"מ אן על דעתיה דהרשב"א ז"ל אן קיימין ועל דעתו ז"ל פשיטא ופשיטא דלא שכיח כלל עוד שכתב הרשב"א אפי' דפליג ארש"י ז"ל כתבו תלמדיו בשמו דבר צריכי כדי ליטול רשות מהם דאין אפטרופוס רשאי להלוותם בעצמו בלא רשות ב"ד שיש תועלת ליתומים בכך ראה עתה אם שכיח כי אם יהיה ברשות ב"ד הרי הם המלוים ואין אנו צריכים טעם דכל ב"ד אביהם של יתומים ואם לא לא שכיח כלל גם כתבת טעם דאי משום דלאו בני מיעבד מצוה נינהו גם לחוב אביהם לא אצטריך טעם דמאחר דכשמת אביהם עדיין לא בא שנת השמיטה ודאי שיגיעת בשר הוא להשיב על זה כי חוב שעשה אביהם משעת הלואה חל על

אותה מלוח תורת שמיטה ואי לא מטעם דב"ד אביהם של יתומים הייתי אומר שלא זכו היתומים בחוב זה מעול' כי הזמן ממילא אתי ומפקד להו אבל כשהיתומים הם המלוים מעולם לא חל על חוב זה תורת שמיטה כלל עוד כתבת ועוד דלע"ד נר' דלא דמי צדקה שהוא מצוה בינו למקום לשמיטה דיש לאו דלא יגוש שנוגש לחבירו והיא מצוה שבין אדם לחברו ולא מבעי' דנ"ד לא חייבוהו ב"ד ללוה שיפרע להם החו' אלא שמחייבי להפרישם ע"כ לשון הרב המגיד משנה ז"ל רמז זה זזיל קרי מ"ש הרב רבי אליא המזרחי ז"ל בפירוש רש"י בפרשת אמור. ומ"ש הרמב"ם ז"ל לא אמר חייבין ב"ד חלילה כי פשיטא שאין ב"ד מצווין בכך אבל אמר ראוי לב"ד כו' ומשנה שלימה שנינו בפ' החובל חש"ו פגיעתן רעה שהם שחבלו באחרים פטורים ולפי דבריך היה ראוי לחייב' כיון שהוא דבר שבין אדם לחברו ויות' קשה מאד משמיט' כי אינו אלא העדר טובה ונזקין הוי עשות רע בידים ולמה פטורי' ועוד מה ראית לומר שצדקה הוא דבר שבינו לבין המקום ושמיט' בינו לבין חבירו שהרי צדקה יש בה עשה ולא תעשה כמו בשמיטה עשה פתוח תפתח נתון תתן לא תקפוץ את ידך ולא עוד אלא שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל חייבי' אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל מצות עשה ועם כל זה קי"ל אין פוסקים צדקה על הקטנים ואפי' פדיון שבוי' ואם העלימו אין ב"ד מוזהרין ואיך עולה בדעת ששמיט' יהיה יותר חמורה הס' כי לא להזכיר ועוד יש לך כי שניהם כאחד נכנס' בגדר צדקה ותורה בחדא מחתא מחתינהו שהרי כתיב מקץ שבע שנים כו' עד כי ימכר כו' זיל קרי בי רב וחכמים דרשו כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז נאמר כאן בליעל כו' ופשטי' דקרא בשמיט' כתיב פשיט' והוא דבר הנר' לתינוקות ואיך דרש אותו לצדקה אלא שהכל אחד אין הפרש ביניהם. ואחר שראית מה שכתבתי מכח הסבר' העצומה ומכח לשון רש"י בעצמו ומכח סתמיות הפוסקים דלא משתמיט שום אח' מהם שיאמר דבר כזה ועכ"ז אמרת שמכח קושייתי נר' לך לקיי' סברתך אני ת"ל ית' רואה לקיים מה שאמרו חז"ל אל תאמ' קבלו דעתי שהם רשאי' ולא אתה השומע ישמע והחדל יחדל כה אמר הדל הצעיר שמואל די מדינה.

רא"ש מסכת גיטין פרק ד סימן יט

יט [דף לז ע"ב] תנן התם (שביעית פ"י מ"ח) המחזיר חוב בשביעית⁽⁷⁾ כלומר אחר שביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אף על פי כן יקבל הימנו משום שנאמר וזה דבר השמטה פירוש כיון דאמר לו הדבור יצא ידי חובת שמטה אמר רבה ותלי ליה עד דאמר הכי פרש"י יתלהו על העץ אם גברה ידו עד שיאמר אף על פי כן ולא נהירא דאם כן בטלת תורת שמטה ונראה לפרש ותלי ליה כלומר יהא עיניו תלויות יושב ומצפה עד שיאמר כך וכן מפרש בירושלמי (ה"ז) גבי הא דתניא וצריך לומר משמט אני אמר רב הונא אמר רב אומר לו [בשפה רפה] והימין פשוטה לקבל⁽⁸⁾ איתיביה אביי כשהוא נותן לו לא יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא שלי הן ובמתנה אני נותן לך אמר ליה ותלי ליה עד דאמר הכי: